

Bruinvis *Phocoena phocoena* en Tuimelaar *Tursiops truncatus* terug in Nederlandse wateren?

Come-back of Harbour Porpoise and Bottle-nosed Dolphin in Dutch waters?

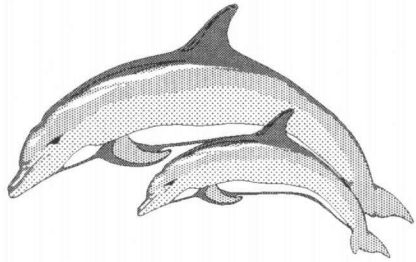
In het voorjaar van 1994 werd langs de Nederlandse kust een opvallend groot aantal Bruinvissen *Phocoena phocoena* gezien (Camphuysen 1994). De waarnemingen, volgend op een reeks van winters sinds 1986 waarin de Bruinvis weer af en toe in Nederlandse wateren werd vastgesteld (Camphuysen & Leopold 1993), hebben het idee doen postvatten dat de soort wellicht in onze wateren terugkeert. De Tuimelaars *Tursiops truncatus* die de laatste jaren vanaf onze kust werd gezien, waarvan één exemplaar zelfs langdurig op dezelfde plek resideerde, hebben die indruk nog versterkt (Addink & Smeenk 1990, Hart 1990, Addink 1991, Van der Ham *et al.* 1992). Gedurende de eerste helft van deze eeuw behoorden beide soorten tot de Nederlandse fauna. Ergens in de jaren vijftig of zestig was de achteruitgang in aantallen zo groot dat we, voor wat betreft onze kustwateren, feitelijk van uitsterven kunnen

spreken (Viergever 1940, 1955, Verwey 1975ab, Reijnders & Wolff 1981).

Het is natuurlijk de vraag of het zien van 100 Bruinvissen in twee maanden tijd, zoals dat in het voorjaar van 1994 het geval was, een teken is van een terugkeer. Over de aantallen 'van vroeger' verschillen de meningen sterk. Bij toeval stuitte ik op een bericht in een *Amoeba* (orgaan van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie) van 1937 dat hierbij integraal gereproduceerd wordt. Dit bericht geeft tussen neus en lippen door een enorme hoeveelheid informatie over een situatie waarvan we tegenwoordig zelfs niet kunnen dromen. Als er tegenwoordig al sprake is van een terugkeer (van de Bruinvis), dan is dit nog maar het aarzelende begin. Voor wat betreft de Tuimelaar is de conclusie in de pas verschenen Rode Lijst - uitgestorven in Nederlandse wateren - terecht (Hollander & Van der Reest 1994). Eén zwaluw maakt nog geen zomer.

DARTELE TUIMELAARS Ze hebben dit jaar lang op zich laten wachten, de tuimelaars in het Marsdiep. 't Was al haast half Maart en nog altijd zag je er niet meer dan een stuk of twee, hoogstens drie. Met de haring was het trouwens al even droef gesteld. De kommen stonden er, maar er werd niks gevangen. 't Leek wel of het voorjaar niet dóór kon komen. 't Gekke van het geval was, dat nog altijd een stuk of wat bruinvisjes langs de dijk naar voedsel zochten. Meestal zijn die in Februari al verdwenen. Ze komen pas in het late voorjaar weer terug. Maar dit jaar zijn ze de hele winter gebleven. Ik durf dat nu al te zeggen want sinds een dag of wat heeft de haring zijn intree gedaan. Al 't drukke gedoe van vissende vogels en vissende mensen bewijst, dat het voorjaar in 't land is. Azend op al die haring, die hier komt om te paaien, zijn nu ook de tuimelaars verschenen. Twintig, dertig zie je soms tegelijk. Snerpend stuiven hun gestroomlijnde lijven door het water. Bij vieren en vijven naast elkaar schieten ze omhoog en duiken puffend en blazend weer onder. Met een krachtige zwaai springt er soms een héél hoog op. Zijn glimmende buik blinkt helwit in de zon. Met een plof valt hij terug in het water. In de vouwboot rijzen je de haren ten berge als daar naast je een bek vol blinkende tanden op duikt. Vol ontzag kijk je naar de glanzende rug die haast net zo breed is als je vaartuig. Graag zwemmen ze spelend voor de boeg van de Texelse boot; wèl een bewijs van hun snelheid! Het heeft me altijd gepuzzeld hoe lang zo'n tuimelaar wel onder kan blijven. Dat is niet zo gemakkelijk met zekerheid te weten te komen. Bij een bruinvis gaat dat heel plezierig. Die zwemmen graag alleen in een niet te brede kreek. Je kunt dan rustig tellen hoe vaak ze "puffen" en ondertussen kijk je op de klok. Maar bij de

tuimelaars gaat dat niet op. Ze blijven verder uit de kant en bovendien zwemmen ze haast altijd in gezelschap zodat je telkens in de war komt. Maar dezer dagen hebben we geboft. Een van de tuimelaars bleek een spierwitte staart te hebben. Zoiets moet je treffen. Gewapend met een stopwatch hebben we hem begluurd.

Telkens als hij na vier of acht keer te hebben geblazen met een typische slag van zijn staart in de diepte verdween drukten we op het knopje. Als maximum haalde hij 162 seconden, dat is haast drie maal zoveel als een bruinvis presteert. Dat hij nog langer onder kan blijven lijkt geen twijfel. Ook de bruinvis heeft soms nukken dat hij heel lang onderblijft.

Je moet eens elders op tuimelaars letten! Ze zijn lang niet zo zeldzaam als wel eens beweerd wordt. Overal waar diep en niet te zoet water bij de kust komt kun je ze in het voorjaar verwachten. Zo zag ik ze tot nu toe ook al bij Hoek van Holland, bij Vlieland en Breezand. Ze zijn zelden alleen in tegenstelling met de bruinvis, hun kopvorm is anders (zie de kalenderfoto van Bob van Noordwijk) en hun rugvin is spits. Ook zijn ze een heel stuk groter en vlugger. Karakteristiek voor de bruinvis is zijn voorkeur voor heel ondiep en brak water en hun nogal slome manier van doen. Ze hebben verder een grote lichte veeg boven hun borstvin. Bij tuimelaars heb ik zo'n lichte plek nooit gezien. Je hebt bij een bruinvis nog wel een kansje, dat je hem opschrikt terwijl hij zijn jong zoogt. De tuimelaar krijgt zijn jongen in volle zee. De grote muisgrijze tuimelaarkalveren, die je nu ziet, zijn allang geen zuigelingen meer!

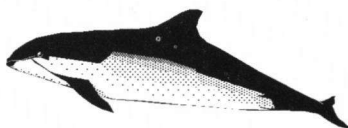
Pelk.

Overgenomen uit *Amoeba* 16(4): 65-66, 1937.

Het is duidelijk dat de hier beschreven taferelen bij de Helderse zeewering zijn waargenomen. Behalve dat er uit blijkt dat beide soorten voor de kust tamelijk gewoon waren, zijn er interessante conclusies te trekken over seizoenspatronen, de reden van het voorkomen in dit gebied, hun gedrag en de aanwezigheid van (zogende) kalfjes.

Summary Relatively large numbers of Harbour Porpoises were observed from coastal sites in The Netherlands in spring 1994. The recent increase in porpoise sightings, coupled with sightings of several Bottle-nosed Dolphins in Dutch coastal waters, have led to the speculation that these marine mammals may return in Dutch waters. To put

these observations in a historical context, however, a short note on sightings of Bottle-nosed Dolphins and Harbour Porpoises from the Dutch coast near Den Helder, published in 1937, is reproduced. It provides an excellent impression of how common these two species were in this area some sixty years ago. Herring was said to arrive in spring to spawn in the coastal zone. A coastal fishery developed and the activity of fishing birds, fishing people and the arrival of Bottle-nosed Dolphins

chasing the fish was considered a sign of spring. Herds of twenty to thirty dolphins were observed feeding and the behaviour is briefly described. Differences with the usually solitary and more inshore occurring Harbour Porpoises are described, including diving time (up to 162 seconds in Bottle-nosed Dolphins, up to 60 seconds in Harbour Porpoise) and the presence of suckling calves (only immatures in Bottle-nosed Dolphins, females and suckling small calves in Harbour Porpoise).

- Addink M. & Smeenk C. 1990. De tuimelaar van de Brouwersdam. Zoogdier 1(4): 23-25.
- Addink M. 1991. Tuimelaar van de Brouwersdam dood. Zoogdier 2(3): 32.
- Camphuysen C.J. & Leopold M.F. 1993. The Harbour Porpoise *Phocoena phocoena* in the southern North Sea, particularly the Dutch sector. Lutra 36: 1-24.
- Camphuysen C.J. 1994. The Harbour Porpoise *Phocoena phocoena* in the southern North Sea, II: a come-back in Dutch coastal waters? Lutra 37: 54-61.
- Gronert A. 1992. Tuimelaar bij Camperduin geen blijvertje. De Windbreker 52: 8.
- Ham N.F. van der, Platteeuw M. & Camphuysen C.J. 1992. Tuimelaar *Tursiops truncatus* bij Camperduin. Sula 6: 106-108.
- Hart S. 1990. Een Tuimelaar *Tursiops truncatus* bij de Brouwersdam. Sula 4: 74.
- Hollander H. & Reest P. van der 1994. Rode Lijst van bedreigde Zoogdieren in Nederland. Vereniging voor Zoogdierk. en Zoogdierbesch., Utrecht.
- Pelkewijk J.J. ter 1937. Darteletuimelaars. Amoeba 16(4): 65-66.
- Reijnders P.J.H. & Wolff W.J. 1981. Marine mammals of the Wadden Sea. Final Rep. sect. 'Marine Mammals', Report 7, Wadden Sea Working Group, pp 1-64.
- Verwey J. 1975a. The cetaceans *Phocoena phocoena* and *Tursiops truncatus* in the Marsdiep area (Dutch Wadden Sea) in the years 1931-1973, part 1. Publ. & Versl. Nederl. Inst. Onderz. Zee, 17a: 1-98.
- Verwey J. 1975b. The cetaceans *Phocoena phocoena* and *Tursiops truncatus* in the Marsdiep area (Dutch Wadden Sea) in the years 1931-1973, part 2. Publ. & Versl. Nederl. Inst. Onderz. Zee, 17b: 99-153.
- Viergever J. 1940. Van bruinvissen, tuimelaars en dolfijnen. Amoeba 19(12): 184-187.
- Viergever J. 1955. Hoe staat het met de bruinvis? Het Zeepaard 15: 90-91.

C.J. Camphuysen, NZG Marine mammal database, Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ), postbus 59, 1790 AB Den Burg, Texel